

Fra Hulda til hijab

Om ubehaget i bunadskulturen

Trude Eriksen

Konservator NMF, Museum Stavanger

E-post: trude.eriksen@museumstavanger.no

Abstract

Sahfana Ali was met with anger and racist comments when she dressed in a bunad (Norwegian folk dress) combined with a hijab with bunad-embroidery. The manager of the crafts shop Embla Bunader who proposed to make such a hijab, even received death threats. There are similar stories of Norwegians becoming victims of racism because people are provoked by the combination of bunad and either hijab or dark skin.

The critique against using hijab in combination with a bunad is based on the idea that the bunad is a symbol of Norwegian values, and some sceptics believe that the hijab is an attack on these values. Paradoxically, headdress for women was very important in Norwegian traditional clothing. Ignorance about these same traditions has fuelled the racism directed towards people wearing hijab, which is in fact more attuned with traditional Norwegian headdresses than being bareheaded, which is common among bunad-dressed Norwegians today.

The racist comments some of the informants were met with, signalled that some people want to limit the participants in the bunad-tradition to ethnic Norwegians.

Keywords:

- Racism
- folk dress
- headdress
- tradition

Da det ble lagt ut bilder av Sahfana Ali med bunad og hijab på Facebook i 2016, var en av mange internettkommentarer ”Du er faen ikke norsk!”. I en bølge av rasistisk og sjikanerende motstand var det mange som fikk behov for å fortelle at de mente Ali verken hører hjemme i bunad eller i norsk kultur. Produsenten av hijaben med bunadsbroderi, Marianne Lambersøy ved Embla bunader, mottok drapstrusler etter å ha publisert bildene på butikkens Facebook-side.

Det er to ulike faktorer knyttet til reaksjonene på kombinasjonen bunad og hijab

jeg vil ta for meg i denne artikkelen, og som kan bidra til å belyse den massive motstanden Ali og Embla bunader fikk. Den første faktoren er mangel på kunnskap om norske tradisjoner for bruk av hodeplagg, den andre er holdningene til hijab som en trussel mot det motstanderne oppfatter som norske verdier. Utsagn som ”Du er faen ikke norsk!” og ”hvem tror du at du er?” reflekterer forsøk på å avgrense gruppetilhørighet, hvor noen mener at bunaden er forbeholdt en gruppe som opp-

fyller bestemte kriterier.¹ Med utgangspunkt i de voldssomme reaksjonene som kom til uttrykk da Ali kledde seg i bunad og hijab, vil jeg forsøke å komme nærmere en forståelse av hvorfor situasjoner som dette oppstår. Ali og Lambersøy utfordret bunadstradisjonen og satte dermed spørsmålsteget ved den dominerende forestillingen om hvordan Rogalandsbunaden skal se ut og hvem som skal få gå med den. Hvilke populære forestillinger om bunadstradisjonen er det hijaben utfordrer?

Metode og perspektiver

Med kulturanalyse og kvalitative intervjuer som metode, søker jeg innsikt i kompleksiteten bak bunadbruken i vår egen samtid. Kulturanalyse blir av etnologene Billy Ehn og Orvar Löfgren (2001:169-170) beskrevet som en metode for å oppnå ny kunnskap om fenomener i ens egen kultur. Analysen er et redskap som kan brukes til å undersøke i hvilken grad et fenomen som bunadbruk er fanget av hierarkier og tradisjoner. Målet med kulturanalysen er å avdekke verdier og interesser som usynliggjøres i en prosess hvor kulturelle konstruksjoner beskrives som naturlige eller selvsagte. Innenfor det sosialkonstruktivistiske vitenskapssynet kulturanalysen er basert på, forholder en seg til identitet og tradisjon som fenomener påvirket av sosiale prosesser, ikke som statiske størrelser.

Bunad står i dag sterkt som symbol på norsk kultur og norsk drakttradisjon, men i mylderet av bunader på nasjonaldagen kan det være vanskelig å se hva bunadene faktisk symboliserer. Med et kulturanalytisk blikk kan vi oppnå ny kunnskap om bunadskulturen i vår egen samtid. Gjennom kvalitative intervjuer har jeg forsøkt å gripe refleksjoner rundt bunadbruk i samtiden. Sosiolog Pål Repstad (2014:19) beskriver kvalitativ metode som et grep for å få frem det karakteristiske ved et fenomen og viser til at målet med kvalitativ metode er å få frem aktørenes virkelighetsoppfatning. Intervju er en god kilde for å få innsyn i hvilke populære forestillinger som finnes om bunadskulturen og hvilke verdier som tillegges bunadstradisjonen.

Utvalget informanter består av 42 personer født i tidsrommet 1935 – 2002. Ti av informantene som ble intervjuet er bunadstilvirkere og selgere jeg aktivt oppsøkte, mens 32 av informantene har kommet med i prosjektet via snøballmetoden hvor informantene har foreslått andre bunadsbrukere som bor i Stavangerregionen. Flere av informantene som deltok i prosjektet er innflyttere til Stavanger. Ettersom noen av informantene har fått stor oppmerksomhet i media blir disse etter avtale presentert med fullt navn.² Samtidig som informantene ble intervjuet med utgangspunkt i en tema-guide, sto deltagerne fritt til å styre samtalen innenfor temaer de selv var opptatt av knyttet til bunad. Intervjuene som danner det empiriske grunnlaget for denne artikkelen, er de informantene som utalte seg særskilt om bruk av hijab og hodeplagg til bunad.

Litteratur om hodeplagg i norsk kulturhistorie har vært sentrale kilder for å belyse problemstillingen. Draktforsker Aagot Noss (2008) sine studier er vesentlig for å

1. <https://www.dagbladet.no/nyheter/sahfana-37-fikk-sydd-bunad-med-hijab-har-utlost-et-skred-av-hat-meldinger-og-rasisme/60245126>

2. Andre informanter har fiktive navn og da kun fornavn for å ivareta deres anonymitet i henhold til personvernloven.

forstå fortidens arbeid med symbolikk ved bruk av ulike hodeplagg. I avhandlingen ”Virkningsfulle tekstiler – i Østnorske bønders draktpraksiser på 1700-tallet, skildrer kulturhistoriker Bjørn Sverre Hol Haugen (2014) ulike historiske draktpraksiser. Hans perspektiver på museumsgjenstanders rolle som bruksplagg i sin samtid og som museumsgjenstand i nåtid, har vært inspirerende for forståelsen av bruk av hodeplagg i historisk perspektiv og for vår tids bruk av hodeplagg til bunad. Hulda Garborgs (2016) ideer om bunad som et nasjonalt samlende symbol, er også en viktig kilde gjennom boken *Norsk kledebunad*. Camilla Rossings (2021) artikkel *Headdress and hijab: Bunad in Multicultural Norway*, tar opp aktuelle problemstillinger knyttet til bunadbruk i et flerkulturelt samfunn og Vibeke Maria Viestads (2018) bok *Dress as social relations – An interpretation of Bushman Dress* diskuterer museenes forestillinger om draktskikk som et statisk fenomen.

Tidhøveleg bunadbruk

Den rasistiske og sjikanerende motstanden som møtte Sahfana Ali og Marianne Lambersøy etter at de lanserte den broderte hijaben, var basert på bilder i sosiale medier. Bildene ble tolket som symboler på et fremmedelement som forstyrret den populære forestillingen om bunadstradisjonen.

Da Ali skulle velge bunad falt valget på en Rogalandsbunad. Felles for kvinnebunadene fra Rogaland er at de er basert på gamle draktskikker, men ikke ut fra en bestemt tidsepoke eller ensartet område

(Haugen 2006:197). Over hele landet oppstod slike drakter i kjølvannet av Hulda Garborgs bunadsarbeid. Selv om bunadene var inspirert av norske drakttradisjoner, var det nødvendig med en viss grad av modernisering fordi kulturforskjeller mellom de ulike generasjonene medførte behov for tilpassing. Garborg var opptatt av at bunaden måtte være ”ekte”, men ”tidhøveleg” om draktene skulle ha fremtiden for seg og ungdommen med seg. Bunadene ble derfor justert til å bli mer behagelige og praktiske plagg, for å få folk til å delta i bunadskulturen (Skre i Garborg 2016:147). Karoline Grude, som var styrer for Heimen Husflidutsalg i Oslo i 1920-årene, videreførte Garborgs ideer og ga råd til bunadsnemder over hele landet for utvikling av nye bunader. ”Ein nyreist bunad må vera i pakt med si eiga tid dersom bunaden skal ha livsvon” mente Grude som også var opptatt av å tilpasse bunadene for brukerne³. For å få ungdommen med seg har dagens bunadsprodusenter i Stavanger også tilpasset seg samtiden. Nordaker Bunader og Embla Bunader har tilpasset bruk av hodeplagg til kunder som i stedet for å bruke den tradisjonelle *pålahua*, som er Rogalandsbunadens hodeplagg, bruker broderte hårbånd eller hårbøyler.⁴ Husfliden, Stavanger, selger bregdabånd og silkeskerf som alternative hodeplagg for kvinner. De selger ikke broderte hårbøyler ettersom de ikke kan vise til historisk bruk av denne type plagg.⁵ Det lokale navnet ”pålahua” kommer av ”pålen” som er betegnelsen for luas bakstykke, også kalt pullen (Fossnes 2019:90). Ifølge etnolog Målfrid

3. <https://digitaltmuseum.no/021189707959/karoline-grude-1882-1953>

4. Upublisert intervju med Lambersøy, Marianne. 16. september 2017.

5. Upublisert intervju med Cecilie 31. januar 2018

*Sahfana Ali med
Frafjordmønster på
bunadshijab.
Kreditering: Jonas Haarr
Friestad / Stavanger
Aftenblad*

Grimstvedt har pålahua vært i bruk i Rogaland fra siste halvdel av 1700-tallet. Det var vanlig at kvinner brukte snipp over luen fra konfirmasjonsalder (Fossnes 2019:97). I dag er snippen svært lite brukt og få kjenner til dette hodeplagget.

Ali, som har bodd i Norge fra hun var 9 år, kjente som voksen at hun følte seg ”helt norsk” og med nasjonalfølelsen syntes hun det var på tide å skaffe seg en bunad:

Ali: ”Jeg er mer norsk enn jeg er Sri-Lankisk. Det var derfor jeg bestemte meg for å ha en bunad. Selvfølgelig skulle jeg ha en Rogalandsbunad. Jeg ville jo ikke hatt en fra Hardanger. Da ville jeg jo bare tatt en bunad fra hvor som helst. Nei, jeg ville ha en fra Rogaland, for det er her jeg har vokst opp. Det er det jeg har følelsene mine knyttet til.”⁶

Det var tilhørigheten til Norge og Rogaland som fikk Ali til å få seg bunad.

Følelsen av å være mer norsk enn ”Sri-Lankisk”, ble konkretisert gjennom å delta i bunadstradisjonen. Bunadshijab med lokal vri, var det Marianne Lambersøy som foreslo:

Lambersøy: ”Hun lurte litt på en bunad. Og så sier jeg: ”Å du hadde vært fin i en Rogalandsbunad og så skal vi lage en hijab til deg”. Så det var mitt forslag. Jeg tror ikke hun hadde kommet inn og sagt, jeg vil ha en bunad med hijab. Jeg tror ikke hun hadde tenkt det en gang. Og grunnen til at jeg sa det, er fordi det er kyse som hører til bunaden, den kommer med bunaden enten du vil eller ikke.⁷ [...] Men vi har et valg her som og gjelder alle andre kunder. Du kan få en håndbrodert bøyle eller håndbrodert hårbånd. Da gir jeg henne samme valget, for jeg ser at hun kan ikke gå med kyse, hun kan ikke gå med hårbånd, hun kan ikke gå med bøyle.[...] Hun kan gå med en hijab, hun kan få lov å velge det hvis hun vil.”⁸

Tilpasning av hodeplagg etter kundens eget ønske er som Lambersøy sier vanlig å gjøre. Da får en et hodeplagg som føles naturlig basert på hvem du er og hva du liker å ha på deg. Lambersøys forslag var en pragmatisk løsning, men de kritiske reaksjonene mot bunadshijaben anførte alle at dette var et brudd med norsk kultur og norske tradisjoner for bruk av hodeplagg. Tilbudet om en hijab med Frافjordmønster var produsentens idé, ikke et premiss satt av Ali som krav til endringer i bunaden for at hun som muslim skulle kunne bruke den. Ali og Lambersøy ble

6. Upublisert intervju med Ali, Sahfana. 3. november 2017.

7. Lambersøy bruker her betegnelsen kyse på hodeplagget som tradisjonelt kalles pålahue.

8. Upublisert intervju med Lambersøy, Marianne. 16. september 2017.

enige om å legge bilder av Ali i bunad og hijab med Frafjordmønster på sosiale medier. De hadde ventet seg reaksjoner fra det de kaller bunadspolitiet, men de forutså ikke den rasistiske hetsen:

Ali: Søndag sender Marianne en melding om at hun er nødt til å fjerne bildene fra Facebook og Instagram fordi folk begynner å diskutere og sjikanere, og det er masse rasistiske kommentarer. [...] Da fikk jeg helt panikk og måtte inn å se, og da så jeg alt det de kommenterte: ”Hvem tror du at du er?”, ”Tror du at du er norsk?”, ”du er ikke norsk nok til å gå med bunad.” og ”Det å gå med hijab og bunad er som å gå med tyskerhjelme.”⁹

Ali sa i intervjuet at hun aldri hadde opplevd rasisme i Norge før hun viste seg i Frafjordbunad og bunadshijab og ble sjokkert over reaksjonene som kom. Hijaben eller skautet i kombinasjon med bunad, ble knyttet opp mot tyskerhjelme, som forbindes med okkupasjon og frihetsberøvelse, og IS, en terrororganisasjon. Informanten Minnah Haniffa har foreldre fra Sri-Lanka, men er født og oppvokst i Norge. Med Jærbunaden Karendrakt og hijab på hodet fikk også hun erfare at sinene ble satt i kok på nasjonaldagen i 2009.

Haniffa: Jeg anser meg jo som norsk. Jeg er jo oppvokst på Jæren og har aldri bodd på Sri-Lanka, så for meg var det veldig stort, ikke minst å ha på Karendrakt. Og dagen etter 17. mai,

ringte en kollega og spurte om jeg hadde lest i kommentarfeltet. Der stod det at hvis de hadde vært til stede på feiringen, så hadde de dratt av meg hijaben, for den hørte jo ikke til bunad. Og at jeg kunne både være muslim og jærbu, at jeg kunne ha nerver til den kombinasjonen!”¹⁰

Både Ali og Haniffa er opptatt av å understreke at de er norske, og de forsvare begge bunadsbruken sin ved å bekrefte sin egen norskhet. Den rasistiske og sjikanerende motstanden som møtte Ali og Haniffa er tydelig rettet mot synet av kombinasjonen bunad og hijab. Å se Ali i bunadshijab var som å ”sette en gullring i tryne på en gris” ble det sagt i Dagbladets kommentarfelt, hvor det også ble hevdet at dette var ”en hån mot norsk kultur”¹¹. Følelsene som knyttes til et nasjonalsymbol som bunaden, er ladet med sterke meninger og møtet med bunadhijaben blir en kamp om hvilket virkelighetsbilde som skal være rådende (Ehn og Löfgren 2014:10). Kravet til hvorvidt man er norsk nok til å bruke bunad eller ikke, er et fellestrekk som går igjen hos både Ali og Haniffa og blant motstanderne. Det som skiller dem, er synet på hva som er norsk nok. Synet av Ali på Facebook var en skikk motstanderne ikke kjente seg igjen i, men den broderte bunadshijaben er et møte mellom norsk hodeplaggtradisjon og islams hijabpraksis. Reaksjonene antyder en virkelighetsforståelse der bunad ses som en stabil og statisk tradisjon forbeholdt etnisk norske personer. Da Haniffa og Ali brøt med denne forestillingen og

9. Upublisert intervju med Ali, Sahfana. 3. november 2017.

10. Upublisert intervju med Haniffa, Minnah. 22. april 2018.

11. <https://www.dagbladet.no/nyheter/sahfana-37-fikk-sydd-bunad-med-hijab-har-utlost-et-skred-av-hat-meldinger-og-rasisme/60245126>

11. Upublisert intervju med Kari. 20. mai 2018.

kledde seg i bunad og hijab, skapte det kaos og uorden.

Hetsen vitner om at norske hodeplaggtradisjoner har gått i glemmeboken. Aagot Noss (2008:94) har påpekt at bunadsbevegelsens manglende fokus på hodebunad var årsak til at tradisjonen ble svekket. Informanten Kari trakk frem fraværet av hodeplagg i samtiden som en mulig årsak til den manglende forståelsen for Alis bunadshijab:

Kari: ”Jeg likte den bunadshijaben jeg. Hun laget den jo sånn at den kan passe til seg selv og da burde vi vært stolte over at hun ville det, ikke se negativt på dette. Jeg syns det var en veldig rar reaksjon. Og så tenker jeg at herlighet! Det er jo ikke mer enn to generasjoner siden så hadde ikke kvinner i Norge heller gått ut uten noe på hodet. Min bestemor hadde aldri gått ut av huset uten at hun hadde tørkle på seg eller hatt. Så det er så rart at vi glemmer så fort.”¹²

Kari mener Alis bruk av hodeplagg viser at hun gjorde en ekstra innsats for å delta i bunadskulturen og at hun burde bli møtt med åpenhet og ikke motstand. Karis påstand om glemte hodeplaggtradisjoner støttes av Noss (i Høstmælingen 2008: 74-75) som viser til at det var en skam dersom en gift kvinne viste seg ute uten noe på hodet. Hun trekker også frem at hodeplagg blant annet ble brukt for å vise om man var konfirmert eller hadde giftet seg og hun deler hodeplaggene i kategoriene jente, brud og kone. Hodeplagg for kvinner har vært skaut, tørkle og lue. Bruk av lue er kjent mange steder i Norge, og Noss skriver at man noen steder har hatt et

tørkle over luen som bruk av snipp over pålahua (Noss i Høstmælingen 2008:81). Gifte kvinner skulle alltid skjule håret sitt under et hodeplagg, en skikk som i dag av mange forbindes med islam. Historisk sett har denne skikken også vært viktig i Norge og Magny Karlberg (2015:169) viser til at hodeplagg var påkrevd innenfor kristendommen og knytter det religiøse perspektivet til hvorfor bruk av hodeplagg har hatt en så stor rolle i den norske drakttradisjonen. Karlberg viser til første Korinterbrev hvor Paulus spør: ”Sømmer det seg for en kvinne å be til Gud uten noe på hodet?”. I boka *Nærbilete av ein drakt-skikk – Frå dåsaklede til bunad (1992)*, trekker Noss frem bruken av hette i Ål og Hol. Hette er betegnelsen for hodeplagget gifte kvinner bar i dette området. Informanter Noss snakket med i 1950-årene, fortalte at det ble sett på som vanære å gå i kirken uten hodeplagg og noen hevdet at det å dekke til håret for fremmede var en måte å hedre ektemannen på (Noss 1992:70–72, Rossing 2020:12). Selv om hodeplaggtradisjonen har stått sterkt i Norge, har det også vært variasjoner knyttet til tid og sted. I artikkelen *Museer, drakt og tid* viser Haugen (2017:85–86) til at det var variasjon blant kvinners bruk av hodeplagg på 1800-tallet. Mens noen kvinner brukte skaut, gikk andre med luer særegne for sin region, eller de brukte internasjonalt inspirerte blondekyser. Andre igjen gikk uten hodeplagg. Lokale skikker har vært førende for hodeplaggtradisjoner gjennom tidene, på samme måte som det i dag finnes regional variasjon for bruk av hijab.

Det er ikke mange pålahuer å se på de bunadskledte på 17. mai i Stavanger, og fravær av hodeplagget er kanskje med på å

---

12. Upublisert intervju med Kari 20. mai 2018.

skape en idé om at hodeplagg ikke har vært en viktig del av drakttradisjonen i Rogaland. Om forstillingen av Rogalandsbunaden som gammel tradisjon sa informanten Kristine:

Kristine: ”Hvis du vil gå kledd som din tipp, tipp oldemor kan du ikke bruke Rogalandsbunaden. Hadde de stått opp fra de døde så hadde de ikke kjent seg igjen i oss. Det har vært brukt silkesjal som ble knyttet over luen, og på bilder av våre oldeforeldre har de skaut over luen, slik de bruker disse hijabene. Jeg syns ikke det var noe å lage en voldsom sjau av. Til mindre du kan om en ting, desto mer reagerer du.”¹³

Kristine, som har arbeidet profesjonelt med bunadtilvirke i flere tiår, bekrefter at kvinner i Rogaland har dekket til hodet med sjal og skaut og at våre formødre lignet mer på kvinner som bærer hijab i dag enn på kvinner i Rogalandsbunad uten hodeplagg. Hun stiller seg uforstående til bråket rundt Sahfana Ali og mener hetsen skyldes mangel på kunnskap om norsk drakttradisjon. Bruk av hijab til bunad ble oppfattet ulikt innenfor én og samme kultur, fordi man utgikk fra ulike referanserammer og kunnskapsnivå.

Motstanden mot bunadshijaben tyder både på liten kjennskap til drakttradisjon i Norge og om hodeplaggets symbolverdi. Bruk av hijab viser til religiøs tilhørighet, men i kombinasjon med bunad skapes det en kontekst i tillegg til dette. Skaut i norsk drakttradisjon viser at kvinnen som bar skautet var en gift kvinne. Ali, en religiøs og gift kvinne som bærer skaut til Rogalandsbunaden, kan trekke bånd til sin religiøse tilhørighet samtidig som det

Serine Lerbrek fra Varhaug viser hvordan hun var kledd med knipplingssnipp over luen da hun ble konfirmert i siste del av 1800-tallet.

Fotografiet ble tatt i 1922.

JÆHÅ2275: © Johan Bernhard Carlsen / Jærmuseet

knyttes til de norske tradisjonene for bruk av koneskaut. Haugen (2014:85) beskriver praksis knyttet til drakt som en prosess hvor en ikke repeterer draktpraksisene identisk over tid, men at de fungerer som oversettelser og transformasjoner. Ulike draktdeler har blitt endret over tid og kan knyttes til impulser fra europeiske land fra ulike tidsepoker. Slik hevder Haugen at draktdeler både er samtidige og usamtidige på samme tid. En gjenstand kan gjennom bruk peke frem og tilbake i tid. Bunadshijaben kan sies å være spor av en praksis som var vanlig i norsk hodeplaggtradisjon samtidig som den peker fremover mot en videreutvikling av bunadene. I tillegg til at skautet tar opp tradisjonene skaper det en ny tilpasning for å kunne inngå i en ny praksis for dem som ønsker å gå med bunad samtidig som de dekker til

13. Upublisert intervju med Kristine 17. november 2017

håret sitt med skaut. Dette er også vanlig for flere norske bunader som opprettholder koneskauttradisjonen.

I kritikken som raste mot Ali og Haniffas bruk av bunad til hijab, ble norske hodeplaggtradisjoner oversett i drakthistorien kritikerne hevdet å beskytte. Bunadshijab ble sett på som et fremmedelement, en abnormitet hvor den kulturelle sammenhengen ble oversett. Hijab skapte en forestilling om at det trengs grenser for hva som er akseptabelt innenfor bunadbruk og regler for hvem som kan få lov til å gå med bunad. Den manglende kunnskapen om norske hodeplaggtradisjoner viser hvordan fastlåste oppfatninger av hva som er rett og galt, skaper forestillinger som brukes som maktmiddel og begrenser folks handlingsmuligheter.

”Det du har på deg tilhører ikke deg”

Overskriften er et sitat fra NRKs intervju med bryteren Grace Bullen fra Eritrea i 2020. Bullen hadde pyntet seg i bunad på 17. mai og var på vei hjem fra et intervju med NRK, da hun ble møtt med rasistiske kommentarer fra en gjeng på gaten som også spyttet etter henne. I intervjuet forteller Bullen at denne gjengen ropte: ”det du har på deg tilhører ikke deg”¹⁴ og på Bullens Instagramkonto skriver hun: (...) ”ingen skal behøve å tåle dette.”¹⁵ Budskapet fra gjengen var klart; Grace Bullen er ikke hvit og falt derfor utenfor kategorien som norsk nok til å gå med bunad. Hendelsen føyer seg inn i rekken med hetsen mot Ali og Haniffa. Sammen reflekterer fortellingene at det

finnes et ønske om å etablere et hierarkisk skille mellom ”oss” og ”de andre” og at bunaden skal være forbeholdt en gruppe som oppfyller bestemte kriterier. Lambersøy kjenner til flere som ikke tør å skaffe seg en bunad i frykt for reksjoner fra andre:

Lambersøy: ”Folk i min bekjentskapskrets har ikke turt å kjøpe seg en bunad fordi det er jo noe norske gjør. Til og med folk som er adopterte, som har alltid levd her, det eneste de kjenner er Norge, men de er liksom asiatiske. De har så sykt lyst på en bunad, men så tenker de ”se på henne; Kinadame i bunad!” og så har de ikke turt å gjøre det.”¹⁶

Beskrivelsen vitner om uskrevne regler for hvem som kan gå med bunad. Redselen for negativ oppmerksomhet gjør at mange velger å ikke kle seg i bunad og ufrivillig havner i et utenforskap basert på nasjonalistiske kriterier om å være ”norsk nok”. Lambersøy poengterer at det er viktig å bruke modeller med ulik etnisk bakgrunn og med ulike hudfarger i markedsføringen av bunadene. Hun mener bruken av modeller med ulike hudfarge i markedsføringen av Embla bunader, har ført til at flere tør å kjøpe bunad. Hun trekker frem magasinet Bunad og hevder at de aldri bruker modeller med mørk hudfarge. Dette ser Lambersøy på som problematisk med tanke på ungdommene som skal få bunad og understreker viktigheten av at flere skal kunne identifisere seg med personene i reklame for bunader, spesielt i konfirmasjonsalder hvor rollemodeller er

14. https://www.nrk.no/osloogviken/ble-spyttet-etter-da-hun-viste-seg-i-bunad_-_ingen-skal-behove-a-tale-dette-1.15050696

15. <https://www.instagram.com/p/CBTCwappg8u/>

16. Upublisert intervju med Lambersøy, Marianne. 16. september 2017.

viktige.¹⁷ Med sitt asiatiske utseende mente Haniffa at hun utfordrer folks oppfatning av hva en nordmann er:

Haniffa: ”Jeg har alltid hatt et behov for å vise at jeg er norsk, selv om jeg ikke ser norsk ut, ikke har etnisk norske foreldre. Det har alltid vært en måte å uttrykke meg på, overfor de som mener at nordmenn kun skal se *sånn* ut.”¹⁸

Haniffa bruker bunaden for å vise at det finnes et mangfold nordmenn. Eksempelet med Grace Bullen er interessant ettersom hun ikke brukte hijab til bunaden slik Ali og Haniffa gjorde, men likevel opplevde rasistisk sjikanering da hun kledde seg i bunad. Dette viser at det var Bullens hudfarge som lå til grunn for de rasistiske utspillene. Det er nærliggende å tenke at hijaben bare er en av mange markører som bygger opp under forestillingen om hvem som skal få gå med bunad

Arkeolog Vibeke Maria Viestad (2018: 18) viser til diskusjonen rundt begrepene tradisjonell og etnisk klesdrakt. Bruken av begrepene knyttes til forutinntatte holdninger til gruppeidentitet og kulturelle særtrekk. Viestad (2018:16) hevder det er en tendens til å fremstille drakttradisjoner som statiske. I sin studie av museenes fremstilling av Sanfolket i Sør-Afrika, trekker hun frem hvordan tradisjonell drakt som begrep har representert en uendret levemåte, noe statisk og hermetisert som museene ønsket å ta vare på og betegne som autentisk. Dette, påpeker Viestad, har ført til at Sanfolkets kultur som helhet har blitt sett på som uendret selv om det handler om kultur i stadig endring. Ønsket om å fange den norske iden-

titeten gjennom bruken av bunader kan knyttes til Viestads påstand om at en går glipp av de dynamiske prosessene i den kulturen draktene brukes, og ikke minst draktkulturen de er basert på, ved å hvile på at dette er en tradisjon som skal forbli uendret. Holdningene til hvem som tilhører en gruppe og hvilke kulturelle særtrekk en har eller mangler, er med på å definere hvem som kan gå med bunad og hvem som ikke kan. Viestad beskriver klær som en kode som signaliserer hvem man vil kommunisere med og gjennom bunaden uttrykker Haniffa tilhørighet til norsk kultur samtidig som hun konfronterer dem som mener at bunaden ikke er for alle. Aagot Noss (2008:94) har foreslått at bruken av bunad har stått så sterkt fordi man ved å bruke bunad identifiserer seg med mennesker og steder som skaper følelse av tilhørighet. Hun peker også på tilflyttingen fra bygdene til byene som gjorde at mange følte seg rotløse i sin nye tilværelse og derfor har brukt bunaden som bindeledd til bygdekulturen. På samme måte blir bunaden et middel til å kommunisere at man ønsker å være en del av den norske kulturen for personer med minoritetsbakgrunn.

Bendixen og Danielsen (Bendixen og Danielsen 2020:15–18) argumenterer for at likhet som måleenhet for hvorvidt noen kvalifiseres som likestilt innebærer at ulikheter etableres som distansering og mangler, i artikkelen ”Is it Mandatory to celebrate Birthdays?”. Bendixen og Danielsen bruker bursdagsfeiring som eksempel på en usynlig test for hvorvidt en hører til eller ønsker å høre til i Norge. Artikkelen viser til bursdagsfeiring som et redskap for å integrere innvandrerbarn og

17. Upublisert intervju med Lambersøy, Marianne. 16. september 2017.

18. Upublisert intervju med Haniffa Minnah. 22. april 2018.

deres foreldre, og at de slik blir nasjonalisert inn i norske ritualer. Barn som deltar i bursdagsfeiringer, anses som innbyggere som utviser normativ standard og symboliserer idealer for hvordan en lever livet i Norge. Å gå med bunad på nasjonaldagen og andre høytidsdager kan også ses som en usynlig test på ønske om tilhørighet. Ved å kle seg i bunad nasjonaliseres man inn i norske ritualer.

Jonas Frykman (1993: 52) beskriver identitet som noe man gjør, ikke noe man er, det er et aktivt valg, en handling man foretar seg. Å kle seg i bunad er en bekreftende handling på at man ønsker å være en del av den norske kulturen og å sende signaler om at en er norsk selv om man ser annerledes ut enn det som forventes av en nordmann. Ali, Bullen og Haniffa ble møtt med kulturrasisme da de valgte å delta i tradisjonen Hulda Garborg etablerte for å samle Norge rundt en drakttradisjon. Bunaden var ment å være et samlende fellesprosjekt for å skape og å fremheve norsk identitet etter århundrer med kulturell og politisk påvirkning fra Sverige og Danmark. Garborg sådde tanken om et felleskap sentrert rundt bunadene, et felleskap som stadig vokser og som har fått medfart i perioder hvor nasjonen i større grad har følt seg samlet, som etter frigjøringen fra tysk okkupasjon og OL på Lillehammer.¹⁹ Nasjonale felleskap kaller Anderson (2016:141) for forestilte felleskap, de er viktige for å kunne føle at man hører til et sted. Anderson mener slike forestilte felleskap i nasjonens ånd, i stor grad har overtatt tidligere tiders tilhørighet til religion. Slike forestilte felleskap eller samfunn, er begrenset og eksisterer i kraft av at man stenger noen ute. Anderson mener det forestilte nasjonale felleskapet

bare eksisterer i vår bevissthet. Innenfor det nasjonale felleskapet er det et minimalt antall innbyggere som møtes og som man faktisk har noe til felles med. Det er ideen om tilhørighet innenfor en nasjon som skaper en trygghetsfølelse og som fører til rasisme og utenforskap når noen utenfra viser at de ønsker å delta i det forestilte felleskapet.

I møte med nye kulturer som kom til Norge i ulike innvandringsbølger, ble det for enkelte et behov for å definere det særegne norske. I frykt for at noe skal forsvinne, forsterkes egne verdier og tradisjoner skriver etnologen Billy Ehn (1993:243) og viser til innvandringen på 1970- og 1980-tallet som ga svenskene et nytt perspektiv på Sverige og på hva de mente skulle være svensk kultur. Han hevder det var innvandrerne som gjorde svenskene oppmerksomme på hvem de selv var som folk og nasjon. Motstanden som ble rettet mot bunad i kombinasjon med hijab og mørk hudfarge, er eksempler på sosiale prosesser som igangsettes i et forsøk på å verne motstandernes forestilling om hva som skal være norsk kultur og tradisjon.

Lambersøy har aldri mottatt negativ kritikk for bruk av modeller med ulike etnisiteter, men understreker at den negative kritikken av bunadshijaben derimot var massiv. Hijab med bunadsmønster satte sterke følelser i sving og hun ble utsatt for hets og drapstrusler:

Lambersøy: ”Jeg fikk drapstrusler i telefonen. Folk gikk forbi og brølte inn i butikken. Fikk drapstrusler på Facebook, på mail, familien min ble hengt ut. Folk ringte meg og snakket om syre i ansiktet. Jeg har fått kunder som hater oss og som ikke vil ha bunad herfra. Det

---

19. Upublisert intervju med Karoline 15. desember 2017

er borderline for hva noen av dem kan godta i forhold til det med muslimer. Det kommer aldri en ny hijabbestilling, det kan du være sikker på! I hele Norge: ingen som orker det!”²⁰

Hva skyldtes det voldsomme sinnet mot Lambersøy? Den pragmatiske løsningen hun foreslo for Alis bunad, utløste kaos som truet den etablerte ideen om hvem som er norske nok til å gå med bunad. Symbolikken som ble tillagt kombinasjonen bunad og hijab, utløste et skred av kaos og usikkerhet. Med kaos følger behovet for å sette ting på plass igjen, og metoden som ble anvendt var rasistisk og sjikanerende motstand overfor Ali, i tillegg til drapstrusler mot Lambersøy. Sjikanering og trusler ble et maktmiddel for å opprettholde balansen i det forestilte felleskapet motstanderne forsøkte å verne om. Leder for Norsk institutt for bunad og folkedrakt, Camilla Rossing, peker på hvordan et summende symbol som bunad, ofte knyttes til en konservativ forståelse av tradisjon, som fører til at bunad blir sett på som noe hellig og uforanderlig. Rossing argumenterer at toleranse for endringer innenfor en tradisjon, varierer fra person til person og forandrer seg gjennom tidene (Rossing 2021:24). Ehn og Löfgren argumenterer at ummerende symboler er følelsesstyrte symbol som rommer flertydige budskap. Denne form for symboler representerer ureflekterte følelser som vanskelig kan beskrives med ord (Ehn og Löfgren 2014:21). Et angrep på symbolet bunad, blir et angrep på noe som av en gruppe anses som hellig. Personlige erfaringer styrer kraften i symbolene, som veksler mellom det abstrakte og det kon-

krete (Ehn og Löfgren 2024:24). Bunaden som symbol på norsk identitet får kulturelle konsekvenser i det spørsmålet om retten for tilhørighet fremlegges.

Karikatur av Andreas Wessel

Manglende kunnskap om sammen-

20. Upublisert intervju med Lambersøy, Marianne. 16. september 2017.

hengen mellom norsk hodeplaggtradisjon og kristendom, førte til at handlinger og uttrykksformer ble tolket på en annen måte enn budskapet den broderte hijaben bar. Fra Sahfanas side var det et ønske om nærhet til den norske kulturen og sin identitet som norsk, ikke et forsøk på å bryte opp en norsk tradisjon med elementer fra islam.

Oslo museum hadde i 2009, en utstilling om hijab hvor de blant annet fokuserte på at skikken med å dekke håret med skaut, ikke bare er en tradisjon innenfor islam, men at når det blir satt i sammenheng med islam, ofte blir sett på som en trussel mot verdier i det norske samfunnet.²¹ Oppfatningen av hijab som trussel mot norske verdier ble også tydelig da Kongsvinger museum i 2016 åpnet utstillingen ”Solør-hijab”, som viste likhetstrekk mellom tradisjonelle norske hodeplagg og samtidens hijab. Utstillingen var et møte mellom bruk av hodeplagg i Norge i et kulturhistorisk perspektiv og debatten om hijab og kvinneundertrykking i nåtid. Kongsvinger museum ble møtt med protester i sosiale medier mot at den tradisjonelle norske høgluen kunne sammenlignes med Hijab, og Bjørn Sverre Hol Haugen, som var kurator for utstillingen, ble møtt med motstand og trusler for sin påstand om at de norske, historiske hodeplaggene knyttes til religion på lik linje med hijab (Haugen 2016:3-4). Museumsutstillingene og reaksjonene Kongsberg museum fikk, viser som fortellingen om Frafjordbunadhijaben, at det eksisterer et behov for et felleskap med opptrukne grenser for hvem som skal få være med. Protestene mot det faktum at den tradisjonelle høgluen kunne settes inn i en religiøs sammenheng, viser

mangel på vilje til å se at det finnes felles-trekk mellom nåtidens hijab og den norske, historiske hodeplaggtradisjonen.

Det kan se ut til at det var lettere å definere hijab til bunad som en trussel, enn å godta at skikken med å dekkes til med skaut, er nært beslektet med vår egen kulturhistorie. Sannsynligvis fikk bunadhijaben så voldsomme reaksjoner fordi hijab allerede var et tungt ladet symbol basert på frykt for en fremmed kultur som truet norske verdier. I boka *Norsk likestillingshistorie 1814–2013*, viser Danielsen (2013: 352) til den offentlige debatten om skaut i vestlige land som har foregått fra 2000-tallet av. I Norge har bruk av hijab blitt knyttet til kvinneundertrykking, og dette mener Danielsen skyldes at vi i Norge oppfatter oss som et likestillingsland. Hijab som trussel mot likestilling, demokrati, ytringsfrihet og religionsfrihet har vært sentrale tema i debatten. Danielsen understreker at bruk av skaut, i et likestillingsperspektiv, har blitt brukt både for og mot kvinners rettigheter. Retten til å bruke hijab i jobbsammenheng har vært et argument for å gi muslimske kvinner økonomisk selvstendighet, samtidig blir det argumentert at skautet er kvinneundertrykkende fordi formålet er å dekke kvinnen til for å unngå seksuell oppmerksomhet fra menn (Danielsen 2013:355). Flere muslimske kvinner hevder derimot at hijab ikke er noe de er påtvunget, men i likhet med Sahfana Ali, ser de skautet som en personlig avtale mellom seg selv og Gud:

Ali: ”Jeg begynte å gå med sjal, hijab eller skaut, det er så forskjellig ordbruk, da jeg var 21 år. Det er jo et religiøst valg. (...) Og så er det slik at det

21. <https://digitaltmuseum.no/011085441360/hijab-med-retten-til-a-velge>

er i utgangspunktet obligatorisk for kvinner å gå med det i islam. [...] Og dette er et såpass viktig valg som synlig skiller deg ut i samfunnet, så da syns jeg det er absolutt viktig at kvinnene får lov til å ta det valget selv [...] Jeg ser på dette som et personlig valg mellom meg og min Gud. Det kan tolkes som om jeg gjør det kun for menn. Skal jeg da ta ansvaret for at mennene ikke skal gjøre noe galt? At de ikke skal se på meg. Hvorfor skal ikke de ta ansvar selv? [...] Jeg er en helt vanlig norsk kvinne, skiller meg bare ut ved å gå med hodeplagg. Det er det eneste som skiller meg fra kanskje deg.”²²

Ali trekker frem at bruk av hijab blir en tydelig måte å skille seg ut på i samfunnet og presiserer at hun mener det skal være frivillig, til tross for at det ifølge Alis egen tolkning av islam er obligatorisk for kvinner. For Ali handler det om ære for Gud, ikke om å dekke seg til for å bli mindre tiltrekkende for menn, slik hun sier manges tolkning av hijabbruken er. Opplevelsen av hijab som trussel mot demokrati og likestilling, slik Danielsen beskriver det, reflekteres også i motstanden Ali fikk. Bunadshijaben ble av noen tolket som en hån mot det motstanderne vektet som norske verdier og norsk identitet. Rossing argumenterer at det å foreta endringer på bunaden heller ikke er uproblematisk innenfor majoritetskulturen. De sterke følelsene som ofte er knyttet til bunaden som symbol gjør at endringer er forbeholdt personer med ekspertise eller autoritet innenfor fagområdet. Rossing ser det som sannsynlig at de

sosiale rammene for endringer er spesielt strenge for muslimske kvinner, ettersom islam blir sett på som en trussel for det norske samfunnet og da spesielt kvinners frihet og likestilling. Nordmenn har en tendens til å se seg selv som et folk som er opptatt av like rettigheter for alle, men, understreker Rossing, virkeligheten viser at noen definerer likhet som homogenitet og integrering som assimilering (Rossing 2021:24-25).

I en kulturhistorisk kontekst får bunadshijaben rollen som symbol på samhold og fellesskap i det den fanger opp og inkluderer tradisjonelle, norske hodeplaggtradisjoner. Av motstanderne får bunadshijaben rollen som en trussel *mot* norske verdier, i det den knyttes til islam, kvinneundertrykking og antidemokratiske holdninger. Slik oppstår det et behov for å opprettholde narrativet om bunaden som ”vår” drakt som må beskyttes mot innblanding fra andre kulturer. Til tross for all hetsen hun fikk rettet mot seg tror Sahfana Ali at bunaden er en drakt i endring:

Ali: ”Om vi vil eller ei så er språk, klær, alt er i utvikling, men det betyr jo ikke at vi vil miste vår identitet. Det er positivt at vi kan inkludere flere mennesker innunder denne kategorien, at de kan identifisere seg selv som norske, men om de vil ha en hijab til bunaden eller en turban så må vi ha toleranse for det. Det tenker jeg er viktig.”²³

Likevel ser Ali for seg et mer tolerant Norge i fremtiden hvor alle som kjenner seg norske og som ønsker å delta i den norske kulturen kan bli inkludert uavhengig om de bruker hijab eller turban.

22. Upublisert intervju med Ali, Sahfana. 3. november 2017.

23. Upublisert intervju med Ali, Sahfana. 3. november 2017.

Lambersøy og Ali satte hodeplagg på agendaen med den broderte hijaben. Motstanden de møtte viser at det er på tide å løfte frem kunnskapen om norske hodeplaggtradisjoner for å få en bedre forståelse av vår egen drakttradisjon og for å få et mer tolerant og inkluderende samfunn.

Bunadens begrensninger

Holdningene til at bunad skal være forbeholdt mennesker med hvit hudfarge og ikke brukes i kombinasjon med hijab møtes av forestillingen om at bunaden kan knytte mennesker sammen i en norsk iden-

titet uavhengig av kulturell bakgrunn og etnisitet. Som Lambersøy, Haniffa og Ali påpeker, er det nettopp ved at man kjenner seg norsk og ved å bære bunad at en uttrykker et ønske om å delta i felleskapet. I lys av Löfgrens (1993:242) perspektiver fra svensk nasjonalisme kan de mange reaksjonene på hijab til bunad og bunadsbrukere med mørk hudfarge, ses på som frykt for endringer i maktbalansen mellom minoriteter og etniske nordmenn.

Samtidig som bunadshijaben utfordret den populære forestillingen om bunadstradisjonen, skapte den også et behov blant

*Bondekone af Stavanger.
Plansje 5 i Lexows
Dreiers – Norske
Folkedragter 1913.
Forlagt av Norsk
Folkemuseum.*

Bondekone af Stavanger

motstanderne for å definere hva det vil si å være norsk. Behovet for å markere grensen for hvem som er norske nok til å delta i bunadstradisjonen, kom også til syne da eritreiske Grace Bullen ble utsatt for rasisme i bunad uten hijab.

Garborgs arbeid med å fremheve norsk identitet gjennom bruk av bunaden, hadde som mål å skille mellom *oss* som nordmenn med norske verdier og *de andre*, etter flere hundre år med politisk og kulturell påvirkning under dansk og svensk styre. Likevel var Garborg opptatt av å tilpasse draktene til samtidens kultur, for å få folk til å bruke draktene som skulle bygge opp en felles identitet innenfor nye politisk opptrukne grenser. Embla bunaders tilpassing til vår tids kultur, skapte furore og de rasistiske ytringene som møtte Ali og Embla bunader viser at det finnes et ønske om et hierarkisk system for bunadstradisjonen. Hijab og mørk hudfarge kombinert med bunad, kolliderte med manges oppfatning av et forestilt felleskap forbeholdt etniske nordmenn. Kulturrasismen informantene opplevde da de valgte å delta i den norske bunadstradisjonen, viser at det eksisterer holdninger og behov for å trekke grenser for hvem som skal få bli med og hvem som bør holdes utenfor. Slike holdninger kan stå som et hinder for mange som ønsker seg bunad, og som Lambersøy trekker frem, lar noen det være for å unngå negativ oppmerksomhet og rasistisk sjikanering.

Hetsen mot hijab til bunad ble forsterket på grunnlag av manglende kunnskap om norske hodeplaggtradisjoner, som i stor grad har falt ut av nordmenns bevissthet. Aagot Noss trakk bunadsbevegelsens fravær av fokus på hodeplagg frem som årsak for at hodeplaggtradisjonene ikke lenger står så sterkt.

Hijaben med Frafjordmønsteret var ment som en pragmatisk løsning for dagens nordmenn og var en invitasjon til at alle som kjenner seg norske og som ønsker å være en del av bunadstradisjonen, skulle få mulighet til å bli med. Informantenes historier viser et behov for en holdningsendring dersom bunaden fortsatt skal ha rollen som et nasjonalsymbol som gir nordmenn tilhørighetsfølelse til norsk kultur og identitet.

For å kunne samle det nye *oss* i en drakttradisjon som bunad, må kunnskapsnivået om bunadens og de norske folkedraktens historie opprettholdes og formidles slik at menneskene som ønsker å delta i denne tradisjonen unngår å bli møtt med rasisme og sjikanering. En mulig konsekvens av tendensene vi ser her, er at vi får en bunadskultur mange nordmenn vegrer seg for å delta i fordi de ser annerledes ut. Dersom holdningene ikke endres risikerer vi at flere tenker som en av Alis døtre gjorde under bunadhijabstriden: ”Jeg vet ikke om jeg vil ha bunad, tenk om de gjør det samme med oss?”²⁴

Litteratur

- Anderson, Benedict 2016. *Imagined communities. Reflections of the Origin and spread of Nationalism*. London, Verso. (Opprinnelig utgitt 1983).
- Bendixsen, Synnøve Kristine Nepstad og Hilde Danielsen 2020. Is it mandatory to celebrate birthdays? Birthday parties as a test of belonging in Norway. *Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology* [Online] Norge. URL: NORCE vitenarkiv: Is it mandatory to celebrate birthdays? Birthday parties as a test of belonging in Norway (unit.no) [Nedlastet 26. mai 2021]

---

24. Upublisert intervju med Ali, Sahfana. 3. november 2017.

- Danielsen, Hilde, Eirinn Larsen og Ingeborg W. Ovesen 2013. *Norsk likestillingshistorie*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Ehn, Billy, Jonas Frykman og Orvar Löfgren 1993. *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm, Bokförlaget Natur och Kultur.
- Ehn, Billy og Orvar Löfgren 2014. *Kultur-analyser*. Malmö, Gleerups Utbildning AB. (Opprinnelig utgitt 2001).
- Fossnes, Heidi 2019. *Lua. En viktig del av bunaden*. Røyken, Smøyg forlag.
- Garborg, Hulda 2016. *Norsk Klædebunad*. Oslo, Vidarforlaget. (Opprinnelig utgitt 1903).
- Haugen, Bjørn Sverre Hol (Red.) 2006. *Norsk bunadsleksikon. Bind 2*. Oslo, N.W. DAMM & SØN.
- Haugen, Bjørn Sverre Hol 2014. Virkningsfulle tekstiler – i østnorske bønders draktpraksiser på 1700-tallet. Dr. avh. Universitetet i Oslo.
- Haugen, Bjørn Sverre Hol 2017. Museer, drakt og tid. Nordisk museologi.s. 73-89. <https://doi.org/10.5617/nm.6345> [Nedlastet 26. mai 2001]
- Haugen, Bjørn Sverre Hol 2018. Sannheter om drakt i museum. Upublisert innlegg til 34e Nordiska Etnolog- och Folkloristkongressen, Uppsala universitet.
- Karlberg, Magny 2015. *Frå Versailles til Valdres. Ei drakthistorisk reise*. SKALD.
- Noss, Aagot 1992. *Nærbilete av ein drakt-skikk. Frå dåsaklede til bunad*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Noss, Aagot 2008. Hovudbunad og norsk drakttradisjon. I Høstmælingen, Njål (red.). *Hijab i Norge – Trussel eller menneskerett?* Abstrakt forlag.
- Repstad, Pål 2014. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo, Universitetsforlaget (Opprinnelig utgitt 1987).
- Rossing, Camilla 2021. Headdress and Hijab: Bunad in Multicultural Norway i Carrie Hertz (red.). *Dressing with Purpose: Belonging and Resistance in Scandinavia*, Indiana, Bloomington, University Press, s. 125-138.
- Skre, Arnhild 2016. Etterord. Ei folkebok, ein utopi. I Garborg 2016, s. 141–157.
- Viestad, Vibeke Maria. 2018. *Dress as social relations. An Interpretation of Bushman Dress*. Johannesburg, Wits university Press.

Internettreferanser

- <https://www.dagbladet.no/nyheter/sahfana-37-fikk-sydd-bunad-med-hijab-har-utlost-et-skred-av-hatmeldinger-og-rasisme/60245126> [Lastet ned 30. september 2020]
- https://www.nrk.no/osloogviken/ble-spyttet-etter-da-hun-viste-seg-i-bunad_-_ingen-skal-behove-a-tale-dette-1.15050696 [Lastet ned 26. mai 2021]
- <https://www.instagram.com/p/CBTCwappg8u/> [Lastet ned 31. mai 2021]
- <https://digitaltmuseum.no/021189707959/karoline-grude-1882-1953> [Lastet ned 30. oktober 2021]

Upubliserte intervjuer

- Upublisert intervju med Ali, Sahfana. 3. november 2017.
- Upublisert intervju med Haniffa, Minnah. 22. april 2018.
- Upublisert intervju med Kari 20. mai 2018.
- Upublisert intervju med Karoline 15. desember 2017.
- Upublisert intervju med Kristine 17. november 2017.
- Upublisert intervju med Lambersøy, Marianne. 16. september 2017.